

Profielschets van *Herodes* de Grote

Herodes de Grote is geen onbekende voor de gemiddelde Bijbellezer. Tijdens het lezen van het Kerstverhaal in het evangelie van Matteüs staan we stil bij de gruweligheden die deze man destijds aanrichtte. Wie was Herodes eigenlijk? Wat was zijn achtergrond en hoe zag zijn leven er uit? Dit artikel geeft een profielschets van zijn leven.

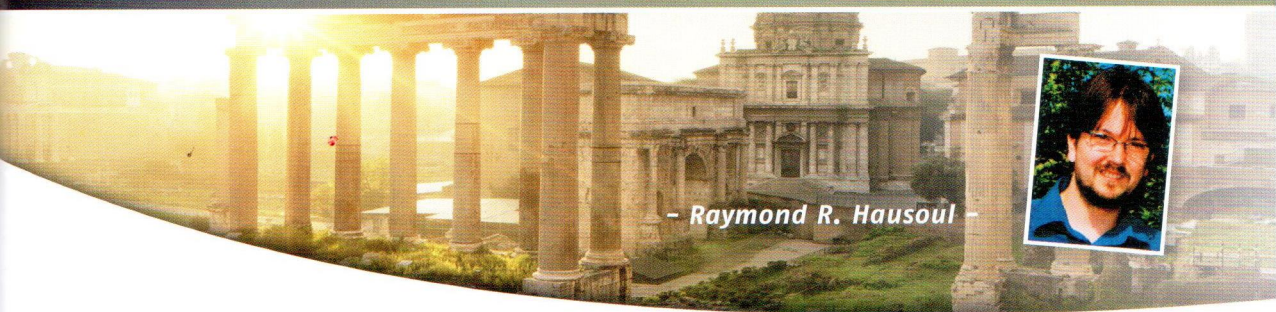
Voorgeschiedenis

Herodes (73 v.Chr. Askelon – 4 v.Chr. Jericho) stamde uit een aristocratische Idumeese familie die zich een halve eeuw eerder tot het jodendom had bekeerd. Zijn vader Antipater (±100–43 v.Chr.) was gouverneur over Idumea en huwde Cyprus uit Nabatea. Ze kregen vijf kinderen: Fasaël, Herodes, Jozef, Feroras en Salome. Volgens de geschiedschrijver Africanus heette Herodes' grootvader eveneens Herodes en diende deze in de tempel van Apollo te

Askelon. De kerkvader Eusebius weet in zijn *Kerkgeschiedenis* (I.6.2) te melden: 'Idumeese rovers namen deze Antipater als kleine jongen gevangen. Omdat Herodes door armoede zijn zoon niet kon vrijkopen, groeide de knaap op bij de Idumeeërs en raakte hij bevriend met de joodse hogepriester Hyrkanus [+30 v.Chr.].' Johannes Hyrkanus II was de laatste hogepriester uit de dynastie van de Hasmoneeën. De Romeinse leider Pompeius benoemde hem, na de verovering van Judea in 63 v.Chr., tot vazalvorst van de Romeinen en hogepriester van de joden. In latere jaren werd Antipater, de vader van Herodes, de raadgever van zijn vroegere vriend Hyrkanus II.

Nadat Antipater in 48 v.Chr. Julius Caesar in de strijd tegen Egypte hielp, benoemde deze hem tot procurator over Judea. Herodes ontving daarbij op vijftwintjarige leeftijd het gouverneurschap over Galilea. Zes jaar later werd Antipater echter vergiftigd en brak er

– Raymond R. Hausoul

een hevige opstand uit in het land. Hyrkanus' broer, Mattathias Antigonus, wilde de Hasmoneeze dynastie herstellen en Herodes de macht ontrukken.

Tijdens de Hasmoneeze opstand vluchtte Herodes naar Rome. Twee jaar later ontving hij van de senaat de bevoegdheid om met Romeinse troepen Judea te heroveren. Herodes toonde zich hierin dapper en bekwaam, geleerd en scherpzinnig, maar ook achterdochtig en wreed. In de zomer van 37 v.Chr. herstelde hij de dynastie van zijn vader en ontving hij vanuit Rome een groter gebied waarover hij drieëndertig jaar het bewind zou voeren als 'koning van Judea'. Zijn regeringstijd laat zich in drie perioden verdelen: een tijd van strijd (37–27 v.Chr.), een tijd van vrede (27–13 v.Chr.) en een tijd van misverstand (13–4 v.Chr.). De geschiedenis van Herodes is een tragische les over wat er gebeurt als iemand zich door zijn eigen ego laat leiden. Herodes' achterdocht spaarde zelfs zijn eigen familie niet. Keizer Augustus zou later schrijven: 'Het is beter het varken van Herodes te zijn dan zijn zoon.' De vorst zou een varken een langere levensduur gunnen, omdat het een onrein dier is dat joden niet consumeren.

Strijd tegen de Hasmoneeën (37–27 v.Chr.)

Tien jaar lang verstevigde Herodes stoutmoedig zijn heerschappij. Hij huwde Mariamne, de kleindochter van de hogepriester Aristobulus, in de hoop sterke relaties aan te gaan met de Hasmoneeën die in zijn tijd hogepriester en volksleider waren. In dat laatste wilde Herodes verandering brengen. Doordat Antigonus zijn broer Hyrkanus II verminkte, door hem de oren af te snijden, kon deze het hogepriesterschap niet meer uitvoeren. Herodes benoemde hierop

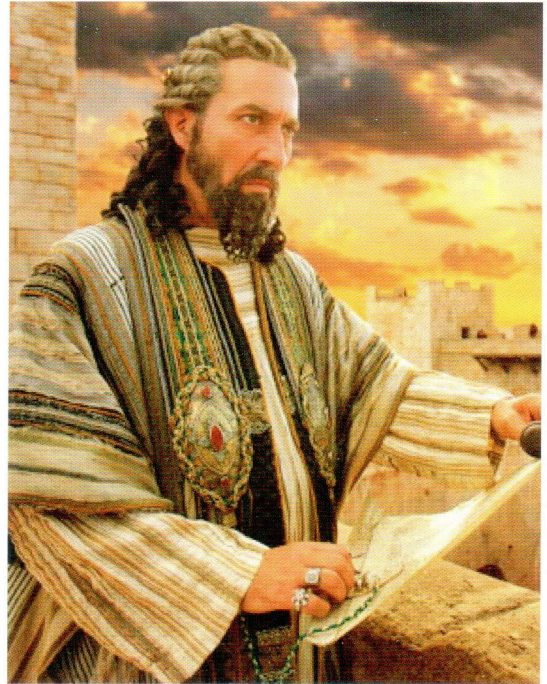
zijn eigen vriend, de Babylonische Hananel tot hogepriester. Alexandra, de dochter van Hyrkanus II en schoonmoeder van Herodes, eiste echter dat haar zoon Aristobulus III het hogepriesterschap ontving. In 35 v.Chr. slaagde ze hierin door politieke spelletjes met de Egyptische koningin Cleopatra. Aristobulus werd hogepriester. Maar Herodes realiseerde zich dat Aristobulus' populariteit een groot gevaar vormde voor zijn eigen positie. Hij verdrook hem daarom in het zwembad van zijn paleis in Jericho. Het hogepriesterschap gaf hij terug aan Hananel. Nadien vond Herodes geen rust meer, totdat hij de Hasmoneeze dynastie volledig had uitgeroeid. Achtereen vermoordde hij Hyrkanus II (30 v.Chr.), zijn geliefde vrouw Mariamne (29 v.Chr.) en zijn schoonmoeder Alexandra (28 v.Chr.).

Ondertussen werd Herodes' beschermheer Marcus Antonius een speelbal van Cleopatra. Antonius schonk haar enkele Romeinse provincies. Ook Herodes moest delen van zijn koninkrijk afstaan, waaronder enkele steden in Judea en het vruchtbare gebied rondom Jericho. Daarbij kwam nog het rampjaar 31 v.Chr. waarin Herodes zich geconfronteerd zag met een oorlog, een aardbeving en de dood van Antonius. Antonius kwam aan zijn levenseinde doordat Octavianus (de latere keizer Augustus) hem op 2 september 31 v.Chr. in Actium overwon. Herodes moest nu in de gunst zien te komen van Octavianus. Hierin had hij succes. Hij kwam zelfs sterker uit de crisis dan dat hij erin ging. Zijn respect voor Octavianus bracht grote welvaart met zich mee. Herodes kreeg zijn vroegere gebied terug, ontving in de lente van 30 v.Chr. nog grotere stukken land daarbij en werd eveneens in dat jaar op het Capitool in Rome gehuldigd.

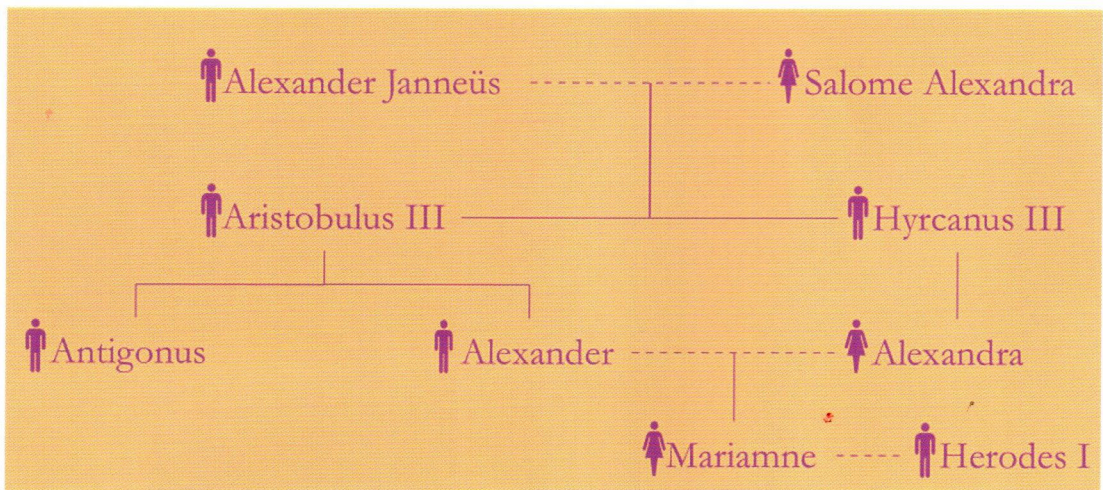
Jaren van vrede en welvaart (27 –13 v.Chr.)

Na deze politieke wisselvalligheden zuiverde Herodes het Joodse land van roversbenden en herstelde hij er de openbare orde en veiligheid. De volgende veertien jaar zou het een tijd van rust kennen. Door de gunstige relatie met Rome zou Herodes zijn land nog wezenlijk vergroten, zodat het de grenzen van het vroegere Hasmonese rijk oversteeg. De zegen van de *pax Romana* zorgde voor economisch-sociale welvaart. Op grote schaal werd handel gedreven en Joden uit de diaspora kregen de mogelijkheid de tempel in Jeruzalem te bezoeken. Herodes liet deze tempel verfraaien. Later schreven de rabbijnen: 'Wie nog nooit Herodes' tempelbouw zag, zag nog nooit iets moois in zijn leven.' Herodes besepte dat dit tempelproject een van zijn grootste meesterwerken zou zijn. Jarenlang leefde onder het volk de opvatting dat Gods zegen op dit bouwproject rustte, omdat het tijdens de bouwactiviteiten alleen 's nachts regende.

Tegelijk herbouwde Herodes het oude Samaria dat hij Sebaste noemde en stichtte hij Caesarea met zijn strategische haven, theater, amfiteater, hippodroom, forum, basilica, thermen, paleizen, enzovoorts. Beide steden dienden ter ere van keizer Augustus. Ook verfraaide Herodes de steden Tripoli, Tyrus, Sidon, Byblus, Berytus, Ptolemaüs, Damascus, Laodicea en Antiochië.

Verder plaatste Herodes alle belangrijke instituten, zoals het Sanhedrin, onder zijn bevoegdheid. Dat bood de mogelijkheid dingen naar eigen hand te zetten. Tegelijk probeerde hij ook blijvend de genegenheid van het volk te winnen. Tijdens een tijd van droogte en ziekteplagen (±24 v.Chr.) hielp Herodes krachtig deze volkscrisis te overwinnen. Hij smolt verschil-

lende van zijn ornamenten om tot staven zilver en goud en kocht hiervan graan in Egypte. Bakkers in het land, die hij aanstelde, moesten het graan snel tot brood verwerken. Kleren werden uitgedeeld waar nodig en tijdens de oogst hielpen duizenden knechten de bevolking. Ook bij keizer Augustus stond Herodes hoog aangeschreven. Deze genegenheid kwam ook de Joden ten goede. Toch bleef de vrees bestaan voor het verlies van de macht – een vrees die algemeen aanwezig was onder menig heerser van die tijd. Herodes bleef voor menig Jood de outsider op de Davidische troon.

De laatste jaren (13 –4 v.Chr.)

Herodes laatste jaren waren, evenals de eerste, bevlekt met moord. Aanleiding daartoe waren het toenemend aantal intriges en manipulaties in de familie. Graag wilde Herodes zijn zonen bij Mariamne, Alexander en Aristobulus, als opvolgers. In 17 v.Chr. waren zij teruggekeerd uit Rome. Dit alles zorgde voor onvrede bij Herodes' zoon Antipater en diens moeder Doris. In dit conflict mengden zich ook nog Herodes' zus Salome en broer Feroras. Samen beraamden ze dat Alexander en Aristobulus de moord op hun moeder zouden wreken op Herodes. Inderdaad konden de zonen Herodes de moord op hun moeder Mariamne niet vergeven. Herodes gaf ten slotte toe aan de mening van de anderen en verbrak het contact met Alexander en Aristobulus. In 12 v.Chr. stelde hij Antipater voor als opvolger.

Ondanks dat er twee keer een verzoening plaatsvond tussen Herodes en zijn twee zonen, liet hij beiden toch uiteindelijk in Sebaste vermoorden (7 v.Chr.). Drie jaar later executeerde hij ook Antipater vanwege mogelijke deelname aan een aanslag op hemzelf toen hij zwaar ziek was. Het is mogelijk dat in deze laatste jaren ook de kindermoord in Betlehem plaatsvond. Dat dit volgens onze jaartelling gebeurde in 4 v.Chr. is te wijten aan de monnik Dionysius Exiguus die in 525 n.Chr. met zijn eerste christelijke kalender de geboorte van Jezus enkele jaren te laat berekende. Deze gruwelijke kindermoord van Herodes sloot nauw aan bij het bloedige bewind dat de koning de afgelopen

EVERREAD
Leren leven uit de Bijbel

UITGEVERS

Voor Bijbelstudieboeken ga je naar

Bijbelstudieboek.nl

advertentie

jaren had gekend. Kort voor zijn dood probeerde Herodes zijn lijden te verzachten in de baden van Callirhoë aan de Dode Zee. Hij vond echter geen herstel. Daarop keerde hij naar zijn paleis in Jericho terug om er zich met het zwaard het leven te nemen. Zijn zelfmoord mislukte. Vijf dagen leed de koning vreselijk aan de opgelopen wonden, voordat hij overleed op 13 maart 4 v.Chr. Het volk zag deze harde dood als een straf van God voor de vele gruweldaden die Herodes verrichtte. Zijn rijk ging ten slotte over op zijn drie zonen: Archelaüs kreeg Judea en Samaria, Herodes Antipas kreeg Galilea en Perea en Filippus kreeg de provincies oosten van de zee Gennesareth.

Noot

1 Jacob Neusner, B. Baba Batra, Babylonian Talmud 15 (Nashville: Hendrickson, 2011), 4a.